

ביטוח אמהות

גמלאות ענף אמהות

ביטוח אמהות נמנה עם חמשת ענפי הביטוח הראשונים של חוק הביטוח הלאומי שנכנס לתוקף ב-1 באפריל 1954, ובמסגרתו משולמות ליוולדת גמלאות שונות ולבית החולים מענק אשפוז.

■ מענק אשפוז

מענק אשפוז נועד לממן את הוצאות הלידה והאשפוז של היולדת ושל היילוד והוא משולם במישרין לבית החולים. ב-1995, כשהוחל חוק ביטוח בריאות ממלכתי, אשפוזם של יולדות ושל יילודים, בכללם פגים, היה כלול בסל שירותי הבריאות שנקבעו בחוק, והוא מומן בידי המוסד לביטוח לאומי מסכומי הגבייה לענף אמהות. מינואר 1997 מענק האשפוז שוב משולם במישרין לבית החולים. בלידה בחו"ל המענק משולם במישרין ליוולדת לאחר שהגישה תביעה. מ-2016 מענקי אשפוז ממומנים מתקציב משרד האוצר, אך הביטוח הלאומי נשאר הגוף המבצע את התשלומים לבתי חולים. בלידת פג משולם מענק אשפוז בשיעור מוגדל (מ-1993).

סכום המענק מתעדכן כדלקמן:

- בחודש ינואר מדי שנה, על-פי הנוסחה בחוק: סך התשלום בעבור לידות רגילות ותשלום נוסף ללידת פג יהיה שווה לסכום שהיה משולם בעבור לידות אלה אילו לא היה הבדל בגובה המענק בין לידה רגילה ללידת פג.
- בכל עת שמשרד הבריאות משנה את מחירו של יום אשפוז כללי – באותו שיעור.
- בהתאם להחלטת הממשלה, במסגרת חוק ההסדרים.

■ הוצאות הסעה לבית חולים

כל יולדת זכאית להסעה לבית החולים הקרוב למקום מגוריה (עד 2008 – רק אם התגוררה במרחק רב מבית החולים).

■ מענק לידה

מענק לידה נועד לרכישת ציוד ראשוני ליילוד, והוא משולם במישרין ליוולדת, גם לעובדות זרות השוהות בארץ עם היתר. סכום המענק מחושב על-פי הסכום הבסיסי. בלידה של שני ילדים או יותר, מענק הלידה גבוה יותר: לתאומים – סכום השווה לשכר הממוצע, ולכל ילד נוסף – עוד 50% מהשכר הממוצע.

עד יוני 2003 שיעור מענק הלידה היה אחיד ובלתי תלוי במספר הלידות הקודמות (20% מהשכר הממוצע לפי חוק). ביולי 2003 השתנה השיעור מהילד השני ונקבע ל-6% מהשכר הממוצע, ובינואר 2004 הוגדל השיעור לילד השני בלבד, ל-9% מהשכר הממוצע.

■ דמי לידה

דמי לידה נועדו לפצות יולדת עובדת על אובדן שכרה במהלך חופשת הלידה שהיא חייבת לקחת על פי חוק עבודת נשים. לדמי לידה זכאית יולדת עובדת – שכירה, עצמאית או הנמצאת בהכשרה מקצועית, כולל עובדות זרות השוהות בארץ כחוק – אשר בתקופה שקדמה ללידה שולמו בעבור דמי ביטוח בעד פרקי זמן הקבועים בחוק (**תקופת אכשרה**). דמי הלידה משולמים בעבור 8 או 15 שבועות בהתאם לתקופת האכשרה שצברה האישה.

הבסיס לחישוב דמי לידה ליולדת שכירה הוא השכר הממוצע ב-3 החודשים או 6 החודשים שלפני היום הקובע¹ (יום הפסקת העבודה) – הגבוה בהם. הבסיס לחישוב ליולדת עצמאית הוא הגבוה מבין הכנסתה היומית הממוצעת הגבוהה מבין שתי התקופות – 3 החודשים לפני היום הקובע או 3 החודשים המקבילים בשנה הקודמת. הכללים הללו חלים גם על חישוב דמי לידה לגבר.

את דמי הלידה אפשר להתחיל לקבל לפני מועד הלידה המשוער, אך לכל היותר בעבור מחצית תקופת הזכאות. בתנאים מסוימים אפשר להאריך את חופשת הלידה בארבעה שבועות לכל היותר. מדמי הלידה מנוכים במקור מס הכנסה, דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

תקופת לידה והורות: באוגוסט 2016 השתנה המונח **חופשת לידה לתקופת לידה והורות**, כדי להעביר את הדגש מהאם אל התא המשפחתי כולו ובכך לעודד תודעה של שוויון.

■ דמי לידה לגבר

בן הזוג של היולדת זכאי לחופשה של 7 ימים עד 9 שבועות במקום האישה (אם היא זכאית ל-15 שבועות), ולחופשה של 7 ימים עד שבועיים (אם היא זכאית ל-8 שבועות). היולדת ובן זוגה רשאים לשהות בחופשת לידה במקביל למשך שבוע, ובתנאי ששך חופשות הלידה של שניהם לא יעלה על התקופה המרבית שהאישה זכאית לה לבדה. את השבוע המקביל יכול הגבר לקחת בכל זמן במשך חופשת האם, וממנה מופחת השבוע האחרון. כך, האב יכול לקחת חופשת לידה מפוצלת.

פרק הזמן המינימלי לדמי לידה לגבר הוא שבעה ימים, וגם מי שבת זוגו זכאית למחצית התקופה יכול לחלוק עימה את התקופה (מאפריל 2017).

1 הכנסה היומית מחושבת על ידי חלוקת מלוא ההכנסה בשלושת החודשים ב-90, או חלוקת ההכנסה בששת החודשים ב-180.

■ קצבת לידה

קצבת לידה משולמת למי שילדה בלידה אחת שלושה ילדים או יותר, שנשארו בחיים פרק זמן הקבוע בחוק, והיא משולמת מדי חודש במשך 20 חודשים. גובה הקצבה מחושב לפי הסכום הבסיסי, והיא גבוהה יותר ככל שמספר הילדים גדול יותר. הקצבה הולכת ופוחתת במהלך תקופת הזכאות.

■ גמלה לשמירת היריון

גמלה לשמירת היריון משולמת לאישה עובדת, שבגלל סיבות רפואיות הקשורות להיריון היא נאלצת להפסיק את עבודתה ל-30 יום לפחות והיא אינה מקבלת בעבורם תשלום ממעסיקה או מכל גורם אחר. תקופת האכשרה לגמלה זו זהה לתקופת האכשרה לדמי הלידה והסכום המרבי לתשלום הוא מלוא הסכום הבסיסי.

עד אוקטובר 1995 היה הסכום המרבי לתשלום 25% מן השכר הממוצע לתשלום גמלאות ("שכר על-פי חוק") ומנובמבר 1995 הועלה הסכום המרבי ונקבע כשכרה הממוצע של האישה בשלושת החודשים שקדמו להפסקת עבודתה ולא יותר מ-70% מהשכר הממוצע. באפריל 2000 תוקן החוק והסכום המרבי לתשלום היה מלוא השכר הממוצע, ומינואר 2006 – מלוא הסכום הבסיסי.

■ קצבה מיוחדת ותגמול מיוחד

קצבה מיוחדת ותגמול מיוחד משולמים אם היולדת נפטרה בעת הלידה או בתוך שנה מיום הלידה. הקצבה משולמת מדי חודש למשך 24 חודשים בעד כל יילוד שנולד באותה הלידה, ושיעורה 30% מהשכר הממוצע. אם משולמת לילד קצבת שאירים או תלויים, הקצבה משולמת 12 חודשים בלבד. תגמול מיוחד משולם לבן זוגה של הנפטרת אם הפסיק לעבוד לשם הטיפול בתינוק. גובה התגמול כגובה דמי הלידה והוא משולם למשך 14 שבועות. תשלומים אלה משולמים בכעשרה מקרים מדי שנה.

שינויי חקיקה ב-2017

■ הארכת תקופת לידה והורות בתשלום

בינואר 2017 הוארכה בשבוע תקופת הזכאות לדמי לידה הן לזכאיות לתקופה המלאה (מ-14 ל-15 שבועות) והן לזכאיות לתקופה החלקית (מ-7 ל-8 שבועות). החלת התיקון מ-1.1.2017 אך התשלום בפועל נעשה מ-1.6.2017 (לאחר סיום ההיערכות).

■ חישוב דמי לידה ליולדת שכירה

ממרץ 2017, הבסיס לחישוב דמי הלידה ליולדת שכירה הוא הכנסותיה בשלושת החודשים או בששת החודשים שקדמו ליום הקובע (יום הפסקת העבודה בהיותה בהריון שהסתיים בלידה) – הגבוה בהם. עד התיקון הבסיס לחישוב היה הכנסותיה משלושת החודשים שלפני היום הקובע.

■ שינוי בתקופת הלידה והורות של האב

מאפריל 2017 התקופה המינימלית לתשלום דמי לידה לאב נקבעה ל-7 ימים במקום ל-21 ימים. הקיצור מאפשר גם לזכאיות לדמי לידה חלקיים לחלוק את תקופת הלידה עם האב. אב יכול לנצל את מלוא התקופה שנותרה לאחר 42 ימי החופשה של בת הזוג – עד 63 ימים בזכאות המלאה ועד 14 ימים בזכאות החלקית. דמי לידה ישולמו לבן הזוג בעבור סוף החופשה. החלת התיקון מ-20.4.2017 אך התשלום בפועל נעשה מ-1.6.2017 (לאחר סיום ההיערכות).

■ תקופת לידה והורות לאם ולאב במקביל

מאפריל 2017 בן הזוג רשאי לשהות בחופשת לידה והורות שבעה ימים רצופים עם בת הזוג במהלך התקופה שבתשלום, בתנאי שעמד בשאר תנאי הזכאות (צבר תקופת אכשרה מלאה; הפסיק לעבוד לרגל תקופת הלידה והורות; בת הזוג זכאית לדמי לידה חלקיים או מלאים). שבוע החופשה מקוזז מחופשת הזכאות של בת הזוג. הבסיס לחישוב הגמלה של בן הזוג הוא השכר ב-3 או 6 החודשים שקדמו ליום הקובע שלו – הגבוה בהם. החלת התיקון מ-2.4.2017 אך התשלום בפועל נעשה מ-1.6.2017 (לאחר סיום ההיערכות).

■ מענק לידה בלידות בית

מיוני 2017 גם מי שיוולדת בבית זכאית למענק לידה. התשלום מותנה במסירת תצהיר של מיילדת או רופא על נוכחותם בלידה ועל כך שהלידה התקיימה בהתאם להוראות חוזרי משרד הבריאות בעניין לידות בית ושנמסר ליוולדת מידע על ביצוע בדיקות סקר יילודים וזיהוי מוקדם של מחלות. הביטוח הלאומי מקבל דיווח ישיר ממשרד הבריאות על לידת בית לאחר שמשרד הבריאות עשה את כל הבדיקות הנדרשות. אין צורך בהגשת תביעה. החלת התיקון מ-1.6.2017.

מגמות עיקריות

■ מענק לידה, מענק אנפוז ותוספת לפג

ב-2017 שולמו מענקי לידה לכ-181.5 אלף יולדות – עלייה של 1.4% לעומת 2016 (לוח 1). מספר הנשים בגיל הפרייון (15-50) עלה ב-2017 ב-1.7%² לעומת 2016, ומספר הלידות לכל 1,000 נשים בגיל הפרייון נותר 88. 97.7% ממענקי הלידה ב-2017 שולמו בעבור לידת יחיד – בדומה לשנים עברו. ב-4,125 מן הלידות נולדו תאומים (60 יותר מבשנה שעברה) וב-93 נולדו שלישיות ויותר (לעומת 94 ב-2016). מספר מענקי הלידה ששולמו ב-2017 היה כ-182.7 אלף – עלייה של 1.7% לעומת 2016. תוספת לפג שולמה ב-2,804 מקרים – 45 יותר מבשנה שעברה. כרבע מהמענקים שולמו עבור לידת ילד שני (בלידת יחיד) וכ-30% מהמענקים שולמו עבור לידת ילד ראשון (בלידת יחיד) (לוח 2).

2 לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ביטוח אמהות

לוח 1: נשים שקיבלו מענק לידה ודמי לידה (ממוצע חודשי, מספרים מוחלטים ואחוזים), 2013-2017

שנה	קיבלו מענק לידה		קיבלו דמי לידה	
	שך הכל (מספרים מוחלטים)	שינוי לעומת שנה קודמת (%)	שך הכל (מספרים מוחלטים)	שינוי לעומת שנה קודמת (%)
2013	169,629	0.6	115,132	3.3
2014	173,211	2.1	119,790	4.0
2015	176,979	2.2	123,249	2.9
2016	178,920	1.1	125,633	1.9
2017	181,499	1.4	129,568	3.1

לוח 2: תשלום מענק לידה לפי סדר הלידה (אחוזים), 2013-2017

שנה	ילד ראשון	ילד שני	ילד שלישי או יותר	לידת תאומים או יותר	שך הכל
2013	30.4	25.6	41.7	2.3	100.0
2014	20.6	25.5	41.5	2.4	100.0
2015	30.8	25.3	41.5	2.3	100.0
2016	30.2	25.6	42.0	2.3	100.0
2017	29.7	25.6	42.4	2.3	100.0

■ דמי לידה

ב-2017 קיבלו דמי לידה כ-129.6 אלף נשים לעומת כ-125.6 אלף ב-2016 – עלייה של 3.1%. קצב העלייה של שיעור המקבלות דמי לידה בכלל המקבלות מענק לידה גדל ב-2017, ושיעורן הגיע ל-71.4% (לוח 1). הגיל הממוצע של המקבלות היה 31.2%. 13.7% מהנשים היו בנות פחות מ-25, ו-24.3% בנות 35 או יותר (לוח 4). 95.7% מן הנשים שקיבלו דמי לידה היו שכירות, והיתר – 4.3% – עצמאיות, חברות קיבוץ או חברות מושב שיתופי.

התפלגות הנשים לפי גובה דמי הלידה כאחוז מהשכר הממוצע דומה לאורך זמן: 31.9% מן הנשים קיבלו ליום סכום שאינו עולה על מחצית השכר הממוצע במשק, ו-23.2% – סכום שמעל השכר הממוצע במשק (לוח 3). שיעור הנשים שקיבלו תשלום הגבוה מהשכר הממוצע ירד מ-24.1% ל-23.2%, וחלקן של המקבלות עד מחצית השכר הממוצע עלה מ-31.7% ל-31.9%.

לוח 3: מקבלות דמי לידה לפי גובה התשלום ליום כאחוז מהשכר הממוצע ליום (מספרים מוחלטים ואחוזים). 2017-2013*

שנה	סך הכל (מספרים מוחלטים)	עד 1/4 השכר הממוצע (%)	1/2-1/4 השכר הממוצע (%)	3/4-1/2 השכר הממוצע (%)	מלוא השכר עד 3/4 (%)	יותר מהשכר הממוצע (%)
2013	115,132	8.0	24.6	25.8	17.1	24.3
2014	119,790	8.1	24.2	25.8	17.3	24.6
2015	123,249	8.2	24.5	26.0	17.3	24.1
2016	125,633	7.6	24.1	26.7	17.5	24.1
2017	129,569	7.5	24.4	27.2	17.7	23.2

* הנתונים לשנים 2016-2013 כוללים הפרשים ששולמו למקבלות דמי לידה בשנה העוקבת.

מאחר שגובה דמי הלידה הוא שכר היולדת לפני הלידה, ההתפלגות לפי גובה התשלום מייצגת את התפלגות השכר של נשים אלה. ב-2017 היה השכר הממוצע של היולדות 7,835 ש"ח לחודש שהם 79.5% מהשכר הממוצע במשק – ירידה מ-80.9% ב-2016. הסכום הממוצע ליום היה 261 ש"ח לעומת 258 ש"ח ב-2016.

בדומה לשכר, גם סכום דמי הלידה משתנה על-פי מאפייני דמוגרפיה ותעסוקה. הסכום עולה ככל שגיל האישה עולה: נשים עד גיל 24 קיבלו ב-2017 דמי לידה בשיעור של 47.5% מהשכר היומי הממוצע במשק; בנות 25-29 – 66.1%; בנות 30-34 – 87.4%; בנות 35-39 – 101.1%; ובנות 40 או יותר – 109.0%. זאת ועוד, התשלומים בפריפריה נמוכים מן התשלומים במרכז הארץ: בסניפים תל אביב, כפר סבא ורמת גן, היו הסכומים הממוצעים ליום הגבוהים ביותר (122.1%, 111.2% ו-110.0% מהשכר הממוצע ליום במשק בהתאמה), ואילו בטבריה, בני ברק ונצרת הנמוכים ביותר (64.6%, 64.6% ו-60.9% בהתאמה).

■ דמי לידה לגבר

מספר הגברים שקיבלו דמי לידה עלה באופן ניכר – מ-545 ב-2016 ל-848 ב-2017, כלומר יחס של 6.5 לגברים ל-1,000 נשים (לעומת 4.3 גברים ל-1,000 ב-2016). בין 2012 ל-2016 היתה עלייה מתונה במספרם – מ-434 ל-545. הגידול המשמעותי חל ב-2017, בעיקר בזכות קיצור פרק הזמן המינימלי לחופשה – מ-21 ימים ל-7 ימים: 210 גברים שהו בחופשת לידה 7 ימים, ובסך הכל 227 שהו בחופשה פחות מ-21 ימים.

הגיל הממוצע של הגברים שקיבלו דמי לידה היה 35.2, גבוה מהגיל הממוצע של הנשים – 31.2. רק 1.3% בהם היו בני פחות מ-24 לעומת 13.7% מהנשים, ו-48.8% היו בני 35 או יותר לעומת 24.4% מהנשים (לוח 4). 80.0% מהגברים שקיבלו דמי לידה הרוויחו יותר מהשכר הממוצע, לעומת 23.6% מהנשים.

ביטוח אמהות

לוח 4: מקבלי דמי לידה (נשים וגברים) לפי גיל (אהוזים).
2017

גיל	נשים (129,569 מקרים)	גברים (848 מקרים)
עד 24	13.7	1.3
29-25	29.0	5.6
34-30	32.9	38.0
39-35	18.8	31.6
40 או יותר	5.6	17.2
סך הכל	100.0	100.0
גיל ממוצע (שנים)	31.2	35.2

היקף התשלומים

ב-2017 גדל היקף התשלומים בענף אמהות ב-9.6% במחירים קבועים לעומת 2016 – בעיקר בגלל הגידול במספר הלידות והארכת חופשת הלידה המרבית מ-14 ל-15 שבועות (ומ-7 ל-8 שבועות לזכאיות למחצית התקופה). התשלומים לדמי לידה היוו 52.4% מסך תשלומים בענף, יותר מחלקם ב-2016 – 50.4% (לוח 4). חלקם של תשלומי הענף בכלל תשלומי הביטוח הלאומי היה 9.1% – בדומה ל-2016.

לוח 5: תשלומים לגמלאות אמהות (מיליוני ש"ח, מחירי 2017).
2017-2013

שנה	סך הכל	מענק אשפוז	מענק לידה	דמי לידה	שמירת הריון	תשלומים אחרים*
2013	5,842.1	2,497.8	192.8	2,944.3	192.1	15.0
2014	6,204.0	2,682.5	200.7	3,098.3	205.8	16.7
2015	6,526.5	2,801.1	206.0	3,273.9	231.2	14.4
2016	6,809.3	2,874.4	211.9	3,431.0	255.0	36.6
2017	7,465.3	3,039.4	213.6	3,914.6	259.9	37.8

* תשלומים לפי חוק הביטוח הלאומי: הסעת יולדות ובדיקות מי שפיר; תשלומים לפי חוקים אחרים: דמי לידה למשוחררות צה"ל ומענק לילודת בלידה רב-עוברית; תשלומים מנהליים לגורמי חוץ.